

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Ойын арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту

ЖАРИЯЛАНДЫ
17.03.2025СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/176883/>**Алыхова Айгул Бакитбековна****Лауазымы: Әдіскер****Ақтөбе облысы, Әйтеке би ауданы, Сұлукөл ауылы****МКҚК » Нұрсәт » мектепке дейінгі ұйымы****Кіріспе**

Мектепке дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту – тұлғаның қалыптасуындағы маңызды кезеңдердің бірі. Бұл жас аралығында балалардың ойлау, есте сақтау, зейін қою, қиял және қабылдау қабілеттері қарқынды дамиды. Осы танымдық процестердің нәтижесінде бала қоршаған ортаны түсініп, өз бетінше ақпаратты өңдеу және қолдану қабілеттерін жетілдіреді. Ойын – балалардың дамуындағы маңызды құрал және бұл процесті қызықты әрі тиімді етуге көмектеседі. Ойындар баланың логикалық ойлауын, зейінін және қиялын дамытуға ерекше үлес қосады.

Ойынның балалардың танымдық қабілеттерін дамытудағы рөлі

Ойын баланың табиғи даму процесіне негізделген маңызды құрал болып табылады. Ойын барысында бала қоршаған әлемді зерттейді, ақпаратты тәжірибеге негіздеп игереді және жеке тәжірибе арқылы жаңа дағдыларды қалыптастырады. Балалар ойын арқылы ойлау қабілеттерін, шешім қабылдау дағдыларын жетілдіріп, нақты жағдайларды модельдеуге мүмкіндік алады. Ойын баланың жеке бастық белсенділігін арттырып, оны өз бетінше жаңа білім алуға итермелейді. Ойын барысында баланың эмоционалды-танымдық дамуы жүзеге асады, яғни ойын арқылы эмоциялар мен сезімдер арқылы танымдық процестер белсендіріліп, бала зейінді, жауапкершілікті және шығармашылық қабілеттерді дамытуға үйренеді.

Ойын арқылы танымдық қабілеттерді дамыту жолдары

Танымдық-дамытушы ойындар

Танымдық-дамытушы ойындар балалардың ойлау жүйесін қалыптастырып, олардың ақыл-ой, логикалық қабілеттерін жетілдіреді. Мысалы, логикалық жұмбақтар, лабиринттер, пазлдар сияқты ойындар баланың зейінін арттырып, ойлау операцияларын дамытуға септігін тигізеді. Танымдық-дамытушы ойындар балалардың салыстыру, қорытындылау, жалпылау және талдау дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады.

Зерттеушілік және тәжірибелік ойындар

Зерттеушілік ойындар – баланың қоршаған орта туралы түсініктерін кеңейтіп, жаңа ақпаратты зерттеу, тәжірибе жүргізу арқылы меңгеруге мүмкіндік береді. Мұндай ойындар барысында бала өз бетімен зерттеп, жаңа деректерді байқап, талдау жасап үйренеді. Мысалы, табиғи материалдарды пайдаланып, зерттеу жүргізу немесе эксперименттік ойындар балалардың ойлау процестерін дамытуға ықпал етеді. Зерттеу кезінде бала заттар мен құбылыстар арасындағы байланыстарды табуға тырысып, логикалық ойлауын жетілдіреді.

Рөлдік және сюжеттегі ойындар

Рөлдік және сюжеттегі ойындар балаларға белгілі бір рөлді ойнап, әртүрлі әлеуметтік жағдайларды модельдеуге мүмкіндік береді. Балалар өздерін қоғамдағы түрлі мамандықтар мен рөлдерде сынап, оларды түсініп үйренеді. Бұл ойындар арқылы балалар өзара қарым-қатынастағы әдеп нормаларын меңгереді, топпен жұмыс істеуді үйренеді, сондай-ақ әлеуметтік танымдық қабілеттерін дамытады.

Қимыл-қозғалыс ойындары

Қимыл-қозғалыс ойындары баланың дене белсенділігін арттырумен қатар, оның кеңістікті бағдарлау, зейінді шоғырландыру және жылдам шешім қабылдау қабілеттерін дамытады. Бұл ойындар баланың психомоторлық қабілеттерін жетілдіреді. Қимыл-қозғалыс ойындары балалардың денсаулығын нығайтып қана қоймай, олардың танымдық қабілеттерін де жетілдіреді.

Танымдық қабілеттердің негізгі аспектілері және оларды дамыту әдістері

Есте сақтау қабілетін дамыту

Балалардың есте сақтау қабілетін дамыту үшін ойындардың орны ерекше. Логикалық, еске түсіру ойындары есте сақтау қабілетін жетілдіріп, баланың ақпаратты дұрыс сақтау және қайта жаңғырту дағдыларын арттырады. Мысалы, «Суретте не өзгерді?» немесе «Кім не айтқанын есіңде сақта» сияқты ойындар балалардың есте сақтау қабілетін дамытуда тиімді.

Зейінді дамыту

Ойындар баланың зейінін шоғырландыруға, оны тұрақты және ұзақ уақытқа бағыттауға көмектеседі. Ойындар арқылы бала белгілі бір тапсырмаға назар аударып, ойын ережелерін сақтауға үйренеді. Мысалы, «Кім жылдам?», «Нені көрдің?» сияқты ойындар

балалардың назарын арттырып, зейіннің шоғырлануы мен беріктігін қалыптастырады.

Ойлау қабілетін дамыту

Баланың логикалық және сындарлы ойлау қабілеттерін жетілдіруде ойындардың маңызы зор. Мысалы, «Жұмбақтар шешу», «Логикалық тізбекті құрастыру» сияқты ойындар ойлау қабілеттерін дамытып, баланы тез әрі тиімді шешім қабылдауға үйретеді. Бұл ойындар баланың логикалық операцияларды қолдануға дағдыландырады, яғни салыстыру, жіктеу, жинақтау сияқты процестерді жетілдіреді.

Қиял мен шығармашылық қабілетті дамыту

Қиял – балалардың шығармашылық қабілеттерінің негізі. Ойын барысында қиял баланың шығармашылық ойлауын, жаңа идеяларды еркін жүзеге асыруын қамтамасыз етеді. Сюжеттік ойындар, мысалы, «Ертегіні құрастыру», «Өз кейіпкеріңді ойлап тап» сияқты ойындар арқылы балалардың қиялы дамып, олар жаңа сюжеттер мен кейіпкерлерді ойластырып, еркін шығармашылық әрекетке түседі.

Ойын технологияларын тиімді қолдану

Ойын технологияларын тиімді қолдану үшін тәрбиешілер ойындарды дұрыс жоспарлап, әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеруі қажет. Ойындарды балалардың қызығушылықтары мен мүмкіндіктеріне бейімдеу маңызды. Тәрбиеші ойындардың мақсатын нақтылап, балалардың белсенділігіне бағытталған ойын түрлерін таңдап, оларды дұрыс жүргізуі тиіс. Әр ойынның мақсаты танымдық дағдыларды дамытуға бағытталып, оқу-тәрбие процесімен үйлесімді болуы қажет.

Қорытынды

Ойын – мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамытудағы басты құрал. Ойындар баланың танымдық қызығушылығын арттырып, оның логикалық ойлау, есте сақтау, зейін қою, қиял және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Ойын арқылы бала қоршаған орта туралы жаңа білімдер алып, өзінің танымдық мүмкіндіктерін жетілдіреді. Ойын тек көңіл көтерудің құралы ғана емес, сонымен қатар балаларды танымдық тұрғыдан дамытудағы маңызды әдіс болып табылады. Ойынның көмегімен балалар өмірге белсенді түрде араласып, өздерінің жеке тәжірибелерін жинақтайды, әлем туралы түсініктерін кеңейтеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. *Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – Алматы: Білім, 2008.*
2. *В.С.Кукушкин. Педагогикалық технологиялар*
3. *Меңжанова А. «Мектеп жасына дейінгі балаларжы көркем әдебиет арқылы тәрбиелеу/ методикалық құрал/*

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.